

Cech krejčích a postřihačů sukna Pivoň

1744

Inventář

EL NAD č.: 1783

AP č.: 354

Mgr. Radka Kinkorová

Horšovský Týn 2012

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archivního fondu	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury.....	6
Inventární seznam.....	7

I. Vývoj původce archivního fondu

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky řemeslných bratrstev a vznik cechovního systému v českých zemích. Měšťtí řemeslníci se tehdy začali spolčovat v rámci jednoho nebo více výrobních oborů ve snaze obhájit vlastní ekonomické zájmy. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli také v oblasti sociální. Uzavřenou skupinu řemeslníků, usilujících o odbytový monopol na městském trhu, spojovaly i společné úkony náboženské a společenské. Postupně se rozvinula i pevná podoba hierarchizované cechovní organizace, v jejímž čele stáli cechovní starší, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a kontrolovali prodej a jakost výrobků. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Krejčovské řemeslo je jedno z mála, které svým způsobem výroby přežilo až do dnešních dnů. Vzhledem k nepostradatelnosti krejčovských výrobků v každodenním životě patřili krejčí k velmi rozšířenému řemeslu. V Pivoni, kde se jejich produkce v hojné míře soustředila na potřeby kláštera, neboť museli umět šít kromě jiného mešní roucha, kutny, hábity a další oděvy pro duchovní, se sdružili do společného cechu s postřihači sukna. Postřihači sukna patřili mezi úzce specializované řemeslníky, kteří úpravou sukna postřiháním završovali posledním úkonem jeho výrobu. Soukeníci zpracovávali vlnu, kterou prali, čechrali, česali kramlemi, dále ji soukali a předli. Na stavech se pak vyráběla sukna, jež následovně procházela procesem praní a valchování, aby jeho vazba zhoustla a zplstila se. Několikrát zplstěná a zvalchovaná tkanina měla hustý vlas, nestejně dlouhý a zcuchaný, který bylo zapotřebí učesat soukenickými štětkami a nakonec velkými postřihačskými nůžkami před barvením postřihat.¹ Pivoňští postřihači sukno zřejmě česali, postřihovali a stlačovali (valchovali), jak vyplývá z popisu jejich povinného mistrovského kusu.

Ves (nebo městečko?²) Pivoň (německy Stockau) byla v držení pivoňského kláštera (konventu) obutých augustiniánů (augustiniánů eremitů) od jeho založení mezi léty 1260–1272 až do jeho zrušení Josefem II. dne 8. září 1787.³ Konvent zásadně ovlivňoval rozvoj regionu po všech stránkách. Jeho dějiny, ani dějiny lokality nejsou dosud celkově zpracovány,⁴ a proto ani o cechovní organizaci v Pivoni není dosud širší povědomost. Nevíme nic o založení cechů v Pivoni ani o době jejich působení, pouze můžeme předpokládat, že jejich činnost byla ukončena v průběhu roku 1860, a to na základě císařského patentu z 27. prosince 1859, č. 227/1859 říšského zákoníku, který vstoupil v platnost dne 1. května 1860. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění, jakož i ostatní starší normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl. Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenstvy (§§ 106–130).

Období, ze kterého pochází jediná doposud známá archiválie pivoňského cechu krejčích a postřihačů sukna, je charakterizováno rozkvětem klášterního panství, o který se výrazně zasloužil převor kláštera a v letech 1744–1747 provinciál řádu Cyriak Votava. Za

¹ HUSA, Václav – PETRÁŇ, Josef – ŠUBRTOVÁ, Alena. *Homo faber : pracovní motivy ve starých vyobrazeních*. Praha : Academia, 1967, s. 90–91.

² V cechovních statutech pivoňských zedníků a tesařů se uvádí Städtlein Stockau. Tehdejší úloha lokality coby hospodářského, kulturního a správního centra panství v bezprostřední blízkosti kláštera by neodporovala tomuto statusu. Obdobně viz archivní fond Augustiniáni Pivoň uložený ve Státním oblastním archivu v Plzni.

³ VLČEK – SOMMER – FOLTÝN. *Encyklopedie českých klášterů*. Praha : Libri, 1997, s. 372–373; SOMMER, Johann Gottfried. *Das Königreich Böhmen...*, VII. Band. Prag, 1839, s. 136

⁴ K dějinám kláštera např. MAUR, Eduard. Počátky pivoňského kláštera – mýty, realita, otázky. *Minulostí západočeského kraje XXXIV*, 1999, s. 9–12, Týž. Vilemitská epizoda v Čechách. In: *Od knížat ke králům : sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha : Lidové noviny, 2007, s. 237–253, LÍBAL, Dobroslav. Raně gotický presbytář bývalého klášterního kostela v Pivoni. *Umění* 30, 1982, s. 448–453.

jeho priorátu se klášter dostal na vrchol hospodářské prosperity a vzkvétala nesporně i obec.⁵ Lze předpokládat, že v souvislosti se všeobecným rozvojem pivoňského kláštera a jeho držav, jeho představený rovněž požádal o stvrzení cechovních privilegií cechu ševců, cechu zedníků a tesařů, cechu krejčích a postřiháčů sukna a cechu mlynářů a pekařů.⁶

V 18. století zastupovali cech navenek cechovní starší, kteří bývali voleni na cechovních shromážděních, jež se konávala 3–4krát ročně. Tito volení představitelé cechu spravovali cechovní pokladnici, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 Generálním cechovním patentem pro české země. Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V Generálních cechovních artikulech pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva. Generální cechovní patenty vydané Karlem VI. v roce 1731 a 1739 zásadně oklestily práva cechů, které se v podstatě od 16. století přestaly vyvíjet. Na Generální cechovní patenty, jež upravovaly nařízení společná všem cechům bez rozdílu řemesla, odkazovala i statuta pivoňského cechu krejčích a postřiháčů sukna.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Jediná archiválie archivního fondu byla ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně nalezena při revizi cechovních listin v roce 2010 (05.08.2011, č.j. SOAP/010-0563/2011). Dosud nebyla ve Státním okresním archivu Domažlice nijak evidována. O převzetí listiny do archivu se nedochovaly žádné informace. Na přídeštní pergamenové knihy je tužkou poznačeno A4P618 a cifra 12,-. Snad tedy mohla být listina do archivu někdy v minulosti zakoupena z antikvariátu.

Ani o původním uložení nebyly dohledány žádné záznamy, zřejmě však tato statuta byla v době existence cechů uložena společně s dalšími cechovními dokumenty v cechovní truhle.

Listina se nedochovala v celistvosti, nejméně 7 pergamenových listů bylo neznámo kdy a kým vyřezáno, rovněž pečeť vydavatele je ztracená.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech krejčích a postřiháčů sukna Pivoň obsahuje jedinou evidenční jednotku – listinu z roku 1744 v podobě pergamenové knihy. Uvedený archivní fond nebyl v Státním okresním archivu Domažlice dosud zpracováván. Současná inventarizace byla provedena v souvislosti s revizí cechovních listin a rovněž s cílem shrnutí informací o archivním fondu. Do programu pro evidenci archiválií (PEvA) byla listina (a zároveň nový archivní fond) zanesena v roce 2011.

Cechovní písemnosti se dochovaly jen v omezené množství z obecných příčin: § 130 živnostenského řádu ustanovil, že jmění zrušených cechů přechází na nová řemeslnická společenstva. Proto mohlo dojít k tomu, že byly ponechány především vizuálně poutavé dokumenty a části majetku, které se později dostaly do muzeí.⁷

⁵ PETR, Stanislav – ZACHOVÁ, Irena. „Urbář“ kláštera augustiniánů-eremitů v Pivoni v knihovně Angelika v Římě, *Studie o rukopisech XXXIX*, Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v.v.i, Komise pro soupis a studium rukopisů, 2009, s. 189–229.

⁶ Srov. SOKA Domažlice, archivní fondy Cech ševců Pivoň a Cech zedníků a tesařů Pivoň, a dále Státní oblastní archiv v Plzni, Augustiniáni Pivoň, *Knihy různé hospodářské korespondence 1627–1744*, kniha č. 3, fol. 135.

⁷ K tomu více SEDLÁK, Vladimír J. O ceších a jejich archivech. In *Archivní příručka : sborník přednášek o*

V pergamenové knize se dochovaly 4 popsané listy a papírové přídeští. Nejméně 7 pergamenových listů bylo z knihy vyřezáno. Listina byla po nalezení konzervována a uložena do krabice na listiny (konzervační protokol 40/2010, čj. SOAP/010-0595/2010). Pergamenový povrch i pergamenové listy byly vyčištěny suchou cestou a povrch ještě dočištěn čistící směsí na pergameny a destilovanou vodou. Listina byla zařazena podle zákona č. 499/2004 Sb. do I. kategorie. Jazykem archiválie je němčina. Listina je vnějškově totožného provedení jako listina cechu pivoňských ševců, vydaná téhož dne, 27. března 1744e.⁸

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Částečně dochovaná listina s cechovními statuty poskytuje informace o fungování cechu v 18. století. Jednotlivé články statut na zbylých pergamenových listech přesně zadávají podobu mistrovského kusu u obou řemesel, dále obsahují ustanovení o schůzích cechu, o fušerech, o cechovních poplatcích, příjmech a vydáních a o cechovní pokladnici. V části, rovněž nedochované vcelku, věnované sociální sounáležitosti členů cechu je zmíněno i uctívání sv. Cyriaka. Není bez zajímavosti, že v roce vydání nám známých a v Státním okresním archivu Domažlice uložených cechovních statut (ševci, zedníci a tesaři, krejčí a postřihači sukna) byla v Pivoni vztyčena socha tomuto svatému.⁹

Pozornost si jistě zaslouží i statuta tří výše zmíněných cechů, jež byla panovnicí, nikoli přímou vrchností, všechna stvrzena v týž den (27. března 1744).

Z naznačených skutečností je zřejmé, že ačkoli se z cechovní agendy dochovala jediná archiválie, její studium bude zajímavé a v mnohém přínosné nejen pro dějiny regionu. K rozšířenému bádání se nabízí využití např. archivního fondu Velkostatek Poběžovice.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech krejčích a postřihačů sukna Pivoň uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně 17. ledna 2012

Radka Kinkorová

archivní praxi. Uspořádali Miloslav Volf a Antonín Haas. Praha : Svoboda, 1948, s. 222.

⁸ SOKA Domažlice. Cech ševců Pivoň, i. č. 1, L1.

⁹ Zhotovit ji nechal pivoňský převor Cyriak Votava. Viz HANYK, Ladislav – MATYSKA, Ctirad – SANTOLÍK, Ondřej – VELÍMSKÝ, Jakub. Saxa loqvuntur : latinské nápisy u českých a moravských světeckých soch. 2006. Dostupné z <http://geo.mff.cuni.cz/latina/Svetci.htm#sCyriak-PL-Pivon>.

Seznam použité literatury

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

HUSA, Václav – PETRÁŇ, Josef – ŠUBRTOVÁ, Alena. *Homo faber : pracovní motivy ve starých vyobrazeních*. Praha : Academia, 1967.

LÍBAL, Dobroslav. Raně gotický presbytář bývalého klášterního kostela v Pivoni. *Umění* 30, 1982, s. 448–453.

MAUR, Eduard. Počátky pivoňského kláštera – mýty, realita, otázky. *Minulostí západočeského kraje XXXIV*, 1999, s. 9–12.

MAUR, Eduard. Vilemitská epizoda v Čechách. In: *Od knížat ke králům : sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, Praha : Lidové noviny, 2007, s. 237–253.

PETR, Stanislav – ZACHOVÁ, Irena. „Urbář“ kláštera augustiniánů-eremitů v Pivoni v knihovně Angelika v Římě, *Studie o rukopisech XXXIX*, Praha: Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, v.v.i, Komise pro soupis a studium rukopisů, 2009, s. 189–229.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : Sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620)*. Praha, 1905.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha, 1906.

I. Listiny

1 1744, březen 27., Vídeň L 1

Marie Terezie potvrzuje statuta cechu krejčích a postřiháčů sukna v Pivoni. Artikule stanovují zásady fungování cechu.

Pergamenová kniha o 4 pergamenových listech, asi 7 listů vyřezáno, přideščí z papíru, 36 x 31 cm, německy, pečeť vydavatele na žlutočerných šňůrách se nedochovala.

Název archivní pomůcky (archivního fondu):	Cech krejčích a postřihačů sukna Pivoň
Značka archivního fondu:	Cech k. p. Pivoň
Časový rozsah:	1744
Počet evidenčních jednotek:	1 (1 listina)
Počet inventárních jednotek:	1
Rozsah v bm:	0,02
Stav ke dni:	17. 1. 2012
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	8
Počet exemplářů:	4
Pomůcku schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 17. 1. 2012 čj. SOAP/010-0049/2012